

NORMY I WYMOGI WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

Zbiór przepisów związanych z przestrzeganiem tzw. norm wzajemnej zgodności obowiązuje w Polsce już od 10 lat. Wtedy bowiem zgodnie z reformą wspólnej polityki rolnej postanowiono o rozdzielaniu wielkości uzyskiwanych płatności od skali produkcji i uzależnieniu ich wysokości od spełniania określonych minimalnych norm. Normy te nie są czymś nowym, ale stanowią wybrany zbiór przepisów z obowiązującego prawa, który należy przestrzegać w celu otrzymania płatności w pełnej wysokości. Przepisy te były wprowadzane stopniowo począwszy od 2009 roku w zależności od obszaru zagadnień, którego dotyczyły: obszar A – ochrona środowiska, identyfikacja i rejestracja zwierząt – od 2009 r., obszar B – zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zdrowotność roślin – od 2011 r., obszar C – dobrostan zwierząt – od 2013 r. Od roku 2014 obowiązujące stały się również zasady dotyczące integrowanej ochrony roślin.

Najnowszymi z zasad obowiązujących w ramach wzajemnej zgodności są przepisy wprowadzone przez „Program działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu”. Wymogi te obowiązują w całym kraju od 26 lipca 2018 r. Program ten wprowadza szereg obowiązków związanych z przechowywaniem i stosowaniem nawozów naturalnych i azotowych. Ustalane w nim zostały terminy stosowania tych nawozów ograniczone datami, co jest krytykowane przez rolników. Ich zdaniem przy nawożeniu powinien być brany pod uwagę przebieg pogody, a nie sztywna data. Obecnie trwają rozmowy, które być może doprowadzą do zmiany podejścia do tych terminów.

Nieprzestrzeganie w gospodarstwie minimalnych wymagań może skutkować obniżeniem płatności, wstrzymaniem płatności lub zwrotem otrzymanych płatności. Wysokość sankcji (czyli % potrącenia płatności) zależy od skali naruszenia zasad, a te ustalane są na podstawie poniższych kryteriów:

- zasięg – obszar występowania niezgodności,
- dotkliwość – waga konsekwencji jaka wynika z niezgodności,
- trwałość – jak długi jest okres, w którym występują skutki niezgodności,
- powtarzalność – niezgodność wykryta więcej niż jeden raz w ciągu trzech kolejnych lat, o ile rolnik został poinformowany o poprzednich przypadkach tej niezgodności i otrzymał możliwość jej wyeliminowania.

Wysokość sankcji zależy też od tego, czy było to ich nieumyślne naruszenie czy też celowe działanie. W przypadku stwierdzenia celowych działań sankcja może wynieść nawet 100% płatności. Procent sankcji wyliczany jest na podstawie przyznawania punktów zgodnie z listami sprawdzającymi, którymi posługują się kontrolerzy.

Jak wspomniano wyżej przestrzeganie zasad WZ w gospodarstwach jest kontrolowane, a wypłata płatności w pełnej wysokości uzależniona jest od przestrzegania określonych wymogów. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzanie kontroli w zakresie spełniania przez rolnika norm Dobrej Kultury Rolnej oraz wymogów ochrony środowiska naturalnego, zdrowotności roślin i bezpieczeństwa żywności, w części dotyczącej produktów pochodzenia roślinnego, jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Organem odpowiedzialnym za kontrole wzajemnej zgodności w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa pasz i żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia zwierzęcego oraz dobrostanu zwierząt jest Inspekcja Weterynaryjna. Kontrolami przestrzegania zapisów Programu azotanowego zajmuje się Inspekcja Ochrony Środowiska.

Potrącenia płatności w ramach WZ są dokonywane z płatności bezpośrednich oraz niektórych płatności realizowanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Ich wykaz przedstawiony jest poniżej.

I. PŁATNOŚCI BEZPOŚREDNIE

1. **Jednolita Płatność Obszarowa (JPO)** - przysługuje do każdego „kwalifikującego się hektara” (będącego w posiadaniu rolnika w dniu 31 maja roku, w którym rolnik składa wniosek).
2. **Płatność za zazielenienie** - przysługuje rolnikom, którzy realizują praktyki rolnicze, korzystne dla klimatu i środowiska, takie jak dywersyfikacja upraw, utrzymanie trwałych użytków zielonych (TUZ i TUZ C) oraz utrzymanie obszarów proekologicznych – EFA.
3. **Płatność dla młodych rolników** – dla osób po raz pierwszy zakładających gospodarstwo rolne jako kierujący tym gospodarstwem, lub które założyły już gospodarstwo rolne w ciągu 5 lat przed pierwszym złożeniem wniosku o przyznanie płatności i które nie ukończyły 41 roku życia.
4. **Płatność dodatkowa** - przysługuje wszystkim rolnikom do powierzchni gruntów kwalifikujących się do jednolitej płatności obszarowej, mieszczących się w przedziale od 3,01 ha do 30 ha (maksymalnie do 27 ha na gospodarstwo).
5. **Płatności związane z produkcją**
 - a) Płatności związane do powierzchni upraw: buraków cukrowych, ziemniaków skrobiowych, pomidorów, truskawek, roślin strączkowych na ziarno, roślin pastewnych, lnu, chmielu i konopi włóknistych.
 - b) Płatności związane do zwierząt: *bydła, krów, owiec i kóz*
6. **Płatność niezwiązana do tytoniu.**

II. PŁATNOŚCI W RAMACH PROW 2014-2020

1. Płatności w ramach działania rolno-środowiskowo-klimatycznego.
2. Płatności w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne”.
3. Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW).
4. Premia pielęgnacyjna i premia zalesieniowa.

OBOWIĄZKI W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH OBSZARÓW DZIAŁALNOŚCI

OBSZAR ŚRODOWISKO, ZMIANA KLIMATU, UTRZYMANIE GRUNTÓW W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ

1. OCHRONA WÓD

1.1. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego

Zasady ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego określone zostały w Programie działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Zostały tam ustalone między innymi terminy stosowania nawozów naturalnych i azotowych mineralnych.

Terminy stosowania nawozów mineralnych azotowych i naturalnych na gruntach

Rodzaj użytku	Nawozy azotowe mineralne i nawozy naturalne płynne	Nawozy naturalne stałe
---------------	---	------------------------

Grunty orne – wszystkie gminy w Wielkopolsce	od 1 marca do 25 października ^{1),2)}	1 marca - 31 października ^{1),2)}
Uprawy trwałe Uprawy wieloletnie Trwałe użytki zielone	1 marca - 31 października	1 marca – 30 listopada
Gleby odłogowane	Zakaz nawożenia cały rok ! dopuszcza się nawożenie jesienią przed planowanym zakończeniem odłogowania	

Powyższe terminy nie dotyczą sytuacji, gdy:

- 1) zakładamy uprawy jesienią po późno zbieranych przedplonach, buraku cukrowym, kukurydzy lub późnych warzywach. Można wówczas zastosować maksymalnie 30 kg N/ha w nawozach wieloskładnikowych. Nawozy wieloskładnikowe to te, które zawierają co najmniej dwa składniki pokarmowe, np. N, P, K, Ca, Mg, itd., również nawozy naturalne i organiczne.
W tym przypadku należy jednak szczegółowo udokumentować: termin zbioru, datę stosowania nawozu, zastosowane nawozy i ich dawkę oraz termin siewu jesiennej uprawy.
- 2) z uwagi na niekorzystne warunki pogodowe np. nadmierne uwilgotnienie gleby, nawałne deszcze, suszę itp. nie można było dokonać zbiorów lub nawożenia, wówczas graniczny termin stosowania nawozów to dzień 30 listopada.

Terminy zawarte w tabeli nie dotyczą nawożenia upraw kontenerowych i pod osłonami (szklarnie, inspekty, namioty foliowe). Dopuszcza się nawożenie nawozami naturalnymi (odchodami zwierzęcymi) lub azotowymi mineralnymi stawów wykorzystywanych do chowu lub hodowli ryb.

Roczna dawka nawozów naturalnych wykorzystywana rolniczo może zawierać nie więcej niż **170 kg azotu (N)** w czystym składnikach na 1 ha użytków rolnych. Należy zauważyć, że zapis ten odnosi się do dawki N z nawozów naturalnych, a nie całkowitej dawki N na ha. Dawka ta może być większa, zgodna z maksymalnymi dawkami N z wszystkich źródeł, czyli zarówno z nawozów naturalnych jak i mineralnych.

Zasady stosowania nawozów w pobliżu wód

Przez „nawozy” rozumiemy tu każdą substancję zawierającą związek azotu lub związki azotu rolniczo wykorzystywane w celu zwiększenia wzrostu roślinności, a także odchody zwierzęce, pozostałości z gospodarstw rybactwa oraz osady ściekowe.

Zakaz stosowania nawozów na gruntach rolnych w pobliżu wód powierzchniowych*

Na gruntach rolnych od brzegu:				
Nawóz	jezior i zbiorników wodnych o powierzchni do 50 ha	cieków naturalnych	rowów, wyłączając rowy o szer. do 5 m liczonej na górnej krawędzi brzegu rowu	kanałów
Nawozy bez gnojowicy	5 m	5 m	5 m	5 m
Gnojowica	10 m	10 m	10 m	10 m
Na gruntach rolnych od:				
Nawóz	brzegu jezior i zbiorników wodnych o pow. powyżej 50 ha	ujęć wody, jeżeli nie ma strefy ochronnej wg Prawa wodnego	obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego	
Wszystkie	20 m	20 m	20 m	

rodzaje nawozów			
--------------------	--	--	--

*¹⁾ odległości w tabeli mogą zostać zmniejszone o połowę w przypadku, gdy na gruntach jest uprawa roślin, a:

- 1) nawozy stosuje się przy pomocy urządzeń aplikujących je bezpośrednio do gleby, lub
- 2) całą dawkę nawozów dzieli się na 3 równe części i stosuje w odstępach co najmniej 14 dni.

Zabrania się:

- stosowania nawozów na glebach zamrzniętych powierzchniowo, zalanych wodą, nasyconych wodą, przykrytych śniegiem, a także:
- pobierania z wód powierzchniowych wody bezpośrednio do opryskiwaczy rolniczych oraz mycia opryskiwaczy rolniczych i sprzętu do aplikacji nawozów, oraz wylewania wody z ich mycia w odległości mniejszej niż 25 m od brzegu zbiorników wodnych, jezior, cieków naturalnych, rowów, kanałów, ujęć wody, jeżeli nie ustanowiono strefy ochronnej

Dopuszcza się stosowanie nawozów na glebach, które rozmarzają co najmniej powierzchniowo w ciągu dnia.

Nawożenie na terenach o dużym nachyleniu

Teren o dużym nachyleniu – to stok o nachyleniu większym niż 10%, czyli wzrost pochylenia terenu o 1 metr na długości 10 m. Na tych terenach ze względu na silne urzeźbienie terenu i podatność pokrywy glebowej gruntów rolnych na zmywanie, występuje większe zagrożenie erozją wodną. Stąd na terenach o dużym nachyleniu w kierunku wód powierzchniowych zakazuje się stosowania nawozów w odległościach podanych w powyższej tabeli, ale zwiększonych o 5 m, czyli odpowiednio 10 m, 15 m i 25 m. Odstępy te można zmniejszyć o połowę, stosując nawozy w odległościach odpowiednio 5 m; 7,5 m i 12,5 m gdy na polu jest uprawa roślin, a:

- nawozy stosuje się przy pomocy urządzeń aplikujących je bezpośrednio do gleby, lub
- całą dawkę nawozów dzieli się na przynajmniej 3 równe części i stosuje w odstępach co najmniej 14 dni.

Na pozostałych terenach o dużym nachyleniu należy:

- stosować dawki nawozów azotowych mineralnych, nie przekraczając 100 kg N/ha,
- stosować nawozy naturalne na gruntach ornych bezpośrednio do gleby lub przyorywać/wymieszać z glebą, najlepiej w ciągu 4 godzin od zastosowania, ale nie później niż następnego dnia po jego zastosowaniu (należy zaznaczyć, że przepis ten nie obowiązuje na gruntach „płaskich”, jednakże trzeba pamiętać, że szybkie przyoranie/wymieszanie z glebą pozwala na uniknięcie strat azotu na skutek wymywania czy ulatniania się do atmosfery),
- w czasie wegetacji roślin stosować nawozy przy największym zapotrzebowaniu roślin na azot,
- działkę rolną uprawiać w poprzek do nachylenia stoku (skiby w górę stoku), o ile pozwala na to wielkość i usytuowanie pola lub przy zastosowaniu konserwujących systemów uprawy zapobiegających wymywaniu, np. uprawa uproszczona, uproszczona pasowa, zerowa - nie dotyczy pól mniejszych niż 1 hektar, na których stosuje się uproszczony system uprawy,
- przestrzegać zakazu przechowywania nawozów w terenie o dużym nachyleniu, w odległości 25 m od linii brzegu wód powierzchniowych, ujęć wody, jeśli nie ustanowiono strefy ochronnej.

Przechowywanie nawozów naturalnych oraz postępowanie z odciekami

Nawozy naturalne (płynne/stałe) należy przechowywać i składować w sposób bezpieczny dla środowiska, zapobiegając przedostawaniu się odcieków do wód i gruntu. Miejsca przechowywania

nawozów naturalnych stałych mają być nieprzepuszczalne, a zbiorniki na nawozy płynne mieć szczelne dno i ściany oraz przykrycie np. osłonę elastyczną czy pływaką.

Pojemność zbiorników i powierzchnia miejsc przechowywania nawozów naturalnych powinny umożliwiać ich przechowanie przez okres, gdy ich rolnicze wykorzystanie nie jest możliwe. Dla nawozów naturalnych płynnych jest to 6 miesięcy, dla nawozów naturalnych stałych 5 miesięcy). Na dostosowanie do tych wymagań został ustalony okres przejściowy, uzależniony od wielkości produkcji.

Obliczenie wielkości urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych poprzedza sporządzenie obrotu stada, obliczenie przelotowości stanów średniorocznych i przeliczanie zwierząt na DJP. Pomocne mogą być aplikacje, które można bezpłatnie pobrać ze strony internetowej Centrum Doradztwa Rolniczego: www.cdr.gov.pl/transfer-wiedzy/narzedzia.

Wielkości urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych można pomniejszyć, gdy wyprodukowane nawozy naturalne podlegają procesom technologicznym przetwarzania lub zbyciu np. przekazane innemu rolnikowi (cyklicznie). Pewnym ułatwieniem jest ostatnia zmian przepisów w Prawie Budowlanym. Pozwala ona na budowę płyt do składowania obornika, szczelnych zbiorników na gnojówkę lub gnojowicę oraz silosów na kiszonkę bez uzyskania pozwolenia na budowę.

Terminy dostosowania pojemności zbiorników i miejsc przechowywania nawozów naturalnych

Lp.	Podmioty prowadzące	Wielkość produkcji	Termin
1.	chów lub hodowlę	- zwierząt w liczbie większej niż 210 DJP - drobiu powyżej 40 000 stanowisk - świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub - 750 stanowisk dla macior	31.12.2021 r.
2.	chów lub hodowlę	- zwierząt gospodarskich w liczbie mniejszej lub równej 210 DJP	31.12.2024 r.

Do czasu realizacji terminów określonych w tabeli rolnicy prowadzący produkcję zwierzęcą zapewniają przechowywanie płynnych nawozów naturalnych w szczelnych zbiornikach o pojemności umożliwiającej gromadzenie co najmniej 4-miesięcznej produkcji tego nawozu. Obornik natomiast można przechowywać w budynku inwentarskim na szczelnym podłożu – głęboka ściółka lub czasowo na przymie, bezpośrednio na gruncie rolnym. W takim przypadku należy dostosować się do następujących wymagań:

- maksymalny okres składowania to 6 miesięcy od dnia utworzenia każdej z przym,
- przymy lokalizuje się poza zagłębieniami terenu, w odległości większej niż 25 m od linii brzegu wód powierzchniowych, ujęć wód; w miejscu niepiaszczystym i niepodmokłym, na możliwie płaskim terenie, dopuszczalny spadek terenu do 3%,
- zawsze należy wykonać szkic lub mapkę i zaznaczać na niej lokalizację przymy (nr działki, obręb), datę jej założenia w danym roku, a dokumentację przechowywać przez 3 lata po likwidacji przymy,
- zakazuje się tworzenia przym w tym samym miejscu przez okres 3 lat.

Zakazuje się składowania pomiotu ptasiego bezpośrednio na gruncie przez cały rok.

Sugerowane byłoby, chociaż nie jest to ujęte w zasadach Programu, zachowanie określonych odległości lokalizacji przymy od innych obiektów. Można się w tym przypadku posłużyć przepisami

prawa budowlanego dotyczącego lokalizacji płyt obornikowych. Uniknie się dzięki temu ewentualnych problemów sąsiedzkich. Zasada ta będzie miała zastosowanie również przy przechowywaniu kiszzonek.

Odległości od:	Płyty obornikowe	Silosy na kiszonki
pomieszczeń przeznaczonych na pobyt ludzi na działkach sąsiednich	25 m, jednak nie mniej niż 30 m od otworów okiennych i drzwiowych w tych pomieszczeniach	25 m, jednak nie mniej niż 30 m od otworów okiennych i drzwiowych w tych pomieszczeniach
od magazynów środków spożywczych, a także od obiektów budowlanych służących przetwórstwu artykułów rolno-spożywczych	50 m	50 m
granicy działki sąsiedniej	10 m	5 m
budynków magazynowych pasz i ziarna	4 m	8 m
silosów na zboże i pasze	5 m	-
silosów na kiszonki	10 m	-
instalacji służących do otrzymywania biogazu rolniczego		15 m
składu węgla i koksu	-	15 m

W przypadku, gdy produkcja nawozów naturalnych w gospodarstwie jest za duża w stosunku do posiadanych gruntów lub z innego powodu nie stosuje się ich do nawożenia, nawozy naturalne można przekazać w części lub całości do bezpośredniego, rolniczego wykorzystania na podstawie pisemnej umowy pod rygorem nieważności. Przekazujący nawóz naturalny ma obowiązek podania ilości przekazanego nawozu i zawartego w nim azotu (na podstawie obliczeń wynikających ze stanów średniorocznych zwierząt).

Umowa powinna zawierać: dane przekazującego i przyjmującego nawozy, rodzaj i ilości nawozów, zawartość w nim azotu, datę zawarcia umowy. Umowę obie strony przechowują przez 3 lata od dnia jej wygaśnięcia (zrealizowania). W przypadku przyjmowania nawozów naturalnych od innego gospodarstwa i nie wykorzystaniu nawozu po jego przyjęciu należy zapewnić nieprzepuszczalne miejsce na czas kiedy rolnicze wykorzystanie nawozu nie jest możliwe.

W przypadku zwierząt futerkowych utrzymywanych w wyniesionych klatkach i bateriach klatek z ażurową podłogą, powinny mieć zabezpieczony grunt pod klatkami, szczelną, litą, odporną na mechaniczne uszkodzenia, wyprofilowaną powierzchnią tak, by powstające odcieki z odchodów nie przedostawały się do wód lub gruntu. Nie dotyczy systemu pastwiskowego z regularną zmianą zadarnionych kwater. Zabrania się mieszania i wspólnego przechowywania odchodów zwierząt futerkowych mięsożernych z odpadami pochodzącymi z przygotowania paszy dla tych zwierząt.

Osobne zasady dotyczą przechowywania kiszzonek. Zabrania się ich składowania i przechowywania bezpośrednio na gruncie. Dodatkowo należy zachować odległość nie mniejszą niż 25 m od studni i od linii brzegu wód powierzchniowych.

Kiszonki przechowuje się: w silosach, rękawach foliowych, na płytach lub na podkładzie z folii, sieczki, słomy lub innego materiału, który pochłania odcieki oraz pod przykryciem foliowym.

Dokumentacja

W zależności od powierzchni i skali produkcji gospodarstwa wymagane jest prowadzenie określonej dokumentacji. Dokumentację prowadzi się w formie pisemnej lub elektronicznej i przechowuje **3 lata**.

1. Podmiot, prowadzący produkcję rolną

- na powierzchni do 10 ha lub
 - utrzymujący zwierzęta gospodarskie w liczbie mniejszej niż 10 DJP wg stanu średniorocznego:
- nie ma obowiązku prowadzenia dokumentacji,
 - stosuje się jednak do maksymalnej dawki azotu z nawozów naturalnych,
 - wykonuje i posiada szkic lokalizacji przyzmy obornika (jeśli przyzma jest tworzona).

2. Podmiot, prowadzący produkcję rolną

- na powierzchni większej lub równej 10 ha lub
 - utrzymujący zwierzęta gospodarskie w liczbie większej lub równej 10 DJP wg stanu średniorocznego:
- stosuje nawozy w dawkach nie przekraczających maksymalnych ilości azotu działającego ze wszystkich źródeł (wg załącznika do Programu), posiada obliczenia maksymalnych dawek azotu
 - nie ma obowiązku opracowania planu nawożenia azotem, ale jeśli go wykona musi się do niego stosować,
 - prowadzi ewidencję zabiegów nawożenia azotem,
 - wykonuje i posiada szkic lokalizacji przyzmy obornika (jeśli przyzma jest tworzona).

3. Podmiot, prowadzący produkcję rolną

- na powierzchni powyżej 100 ha UR lub
 - uprawiający uprawy intensywne powyżej 50 ha GO,
 - posiadający obsadę zwierząt większą niż 60 DJP wg stanu średniorocznego, opracowuje:
- **plan nawożenia azotem** na podstawie uproszczonego bilansu azotu, corocznie dla każdej działki **rolnej oraz przechowuje** ten plan przez **3 lata od dnia zakończenia nawożenia na jego podstawie**
 - prowadzi ewidencję zabiegów nawożenia azotem,
 - wykonuje i posiada szkic lokalizacji przyzmy obornika (jeśli przyzma jest tworzona).

4. Podmiot, prowadzący produkcję rolną

- chów lub hodowlę drobiu **powyżej 40000 stanowisk**
 - świń **powyżej 2000 stanowisk** o wadze powyżej 30 kg lub **750** stanowisk dla macior opracowuje:
- **pełny plan nawożenia azotem** na podstawie bilansu azotu, corocznie dla każdej działki **rolnej oraz przechowuje** ten plan przez **3 lata od dnia zakończenia nawożenia na jego podstawie**,

- może zbyć do 30% gnojówki i gnojowicy do bezpośredniego rolniczego wykorzystania, na podstawie umowy zawartej w formie pisemnej pod rygorem nieważności, pozostałe 70% muszą zagospodarować na swoich użytkach lub przekazać do biogazowni rolniczej, umowa musi być przechowywana przez 3 lata od wygaśnięcia,
- uzyskuje opinię o planie ze SCHR, kopię planu i opinię SCHR o planie przekazuje do wójta/burmistrza/prezydenta i WIOŚ do dnia rozpoczęcia nawożenia,
- prowadzi ewidencję zabiegów nawożenia azotem,
- wykonuje i posiada szkic lokalizacji przyzmy obornika (jeśli przyzma jest tworzona).

Należy pamiętać, że gospodarstwo nabywające nawozy naturalne lub produkty pofermentacyjne od dużych gospodarstw z pkt. 4 lub z importu w celu nawożenia/poprawy właściwości gleby obowiązane jest do posiadania planu nawożenia azotem.

Przykładowe maksymalne dawki azotu

Rodzaj uprawy	Maksymalne ilości azotu działającego ze wszystkich źródeł (N kg/ha)
Pszenica ozima	200
Pszenżyto	180
Rzepak	240
Burak cukrowy	180
Kukurydza na zielonkę/ ziarno	240

Przykładowe uprawy intensywne

Lp.	Gatunek rośliny	Nawożenie powyżej N kg/ha	Gatunek rośliny	Nawożenie powyżej N kg/ha
1	pszenica	120	kukurydza	160
2	ziemniak późny	120	rzepak ozimy	150
3	pszenżyto	100	burak cukrowy	150
4	żyto mieszańcowe	100	burak pastewny	150
5	Uprawy polowe: brokuł, burak ćwikłowy, cebula, cukinia, kalafior, kapusta głowiasta biała, kapusta brukselka, marchew, ogórek, por, seler korzeniowy			
8	Uprawy pod osłonami: pomidor, ogórek, papryka			

Pomocne w opracowaniu planów nawożenia lub obliczeń maksymalnych dawek azotu są aplikacje do pobrania ze wspomnianej wcześniej strony internetowej www.cdr.gov.pl/transfer-wiedzy/narzedzia :

1. Aplikacja do wyliczania maksymalnych dawek azotu
2. Aplikacja do sporządzania planu nawożenia azotem

Podmioty zobowiązane do wykonywania ewidencji zabiegów agrotechnicznych związanych z nawożeniem azotem muszą ją prowadzić zgodnie z wytycznymi Programu. Poniżej przedstawiono przykładową tabelę.

Obowiązkowa ewidencja zabiegów agrotechnicznych związanych z nawożeniem azotem

Data zastosowania nawozu	nr działki rolnej	Uprawa, na której został zastosowany nawóz (gatunek)	Powierzchnia, na której został zastosowany nawóz (ha)	Rodzaj zastosowanego nawozu (zawartość N)	Zastosowana dawka nawozu (kg N/ha)	Dawka nawozu N (na powierzchnię)	Termin przyorania /wymieszania nawozu naturalnego z glebą*

*Uwaga! Wypełnić w przypadku nawożenia terenu o dużym nachyleniu – powyżej 10%

Wszelką dokumentację należy prowadzić w formie pisemnej lub elektronicznej i **przechowywać** w gospodarstwie **3 lata** licząc zawsze od dnia zakończenia nawożenia (dla planów czy maksymalnych dawek), składowania przemy na polu, realizacji umowy zbytu nawozów naturalnych, wykonania opóźnionego siewu, zakończenia ewidencji wykonywania zabiegów agrotechnicznych dotyczącej nawożenia azotem w danym roku.

Sankcje

Od 1 stycznia 2020 roku wysokość maksymalnych stawek za naruszenie zapisów Programu będzie następująca:

- **2072,64 zł** za stosowanie nawozów niezgodnie z przepisami „Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu” (w tym postępowanie niezgodnie z planem nawożenia azotem);
- **3108,96 zł** za niewłaściwe przechowywanie nawozów naturalnych;
- **518,16 zł** za brak lub niewłaściwe prowadzenie dokumentacji;
- **518,16 zł** za brak planu nawożenia azotem, jeżeli jest wymagany.

Pomoc finansowa

W ramach pomocy ARiMR można uzyskać środki na dostosowanie gospodarstwa do wymagań określonych w "Programie działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu", dotyczących warunków przechowywania:

- nawozów naturalnych wyprodukowanych w gospodarstwie lub
- kiszonek (wyłącznie MR), lub
- doposażenie gospodarstwa w urządzenia do aplikowania nawozów naturalnych.

Wnioski o przyznanie pomocy można składać od 30 grudnia 2019 r. do 28 stycznia 2020 r. Pomoc przyznaje się w wysokości do 60% kosztów kwalifikowalnych – w przypadku operacji realizowanej przez młodego rolnika oraz do 50% kosztów kwalifikowalnych – w przypadku operacji realizowanej przez rolnika niebędącego młodym rolnikiem. Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w

okresie realizacji programu wynosi maksymalnie 100 tys. zł na jednego beneficjenta i na jedno gospodarstwo.

1.2. Strefy buforowe wzdłuż cieków wodnych

Strefy buforowe stanowią ważną rolę w ograniczaniu przenikania biogenów (w tym azotu) do wód. Dlatego nawożąc grunty, należy przestrzegać określonych zakazów stosowania nawozów na gruntach rolnych w pobliżu wód powierzchniowych, które są określone w „*Programie działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu*”.

1.3. Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń wodnoprawnych w celu nawadniania

Przy nawadnianiu gruntów rolnych wodami w ilości większej niż średniorocznie 5 m³ na dobę lub pobór wód podziemnych lub wód powierzchniowych w ilości średniorocznie większej niż 5 m³ na dobę w celu nawadniania, rolnik powinien posiadać pozwolenie wodnoprawne wydane w trybie określonym w przepisach działu IX Prawa wodnego. W przypadku ubiegania się o pozwolenia na pobór wody wnioski należy składać do Zarządu Zlewni, które podlegają Regionalnym Zarządom Gospodarki Wodnej (RZGW). Dla RZGW Poznań Zarządy Zlewni to: Zarząd Zlewni w Poznaniu tel. 61/ 8508-400, Sieradzu tel. 43/826-36-00, Kole tel. 63/272-01-84, Kaliszu tel. 573-901-686, Gorzowie Wielkopolskim tel. 95/728-59-31.

1.4. Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem niebezpiecznymi substancjami

W gospodarstwach rolnych, substancjami stanowiącymi zagrożenie dla czystości wód gruntowych, najczęściej są: środki ochrony roślin oraz produkty naftowe, jak: oleje napędowe i opałowe, benzyna, oleje przekładniowe, hydrauliczne, smary, płyny hamulcowe itp.

Zabrania się:

- wprowadzania bezpośrednio i pośrednio do wód podziemnych substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie I załącznika nr 1 do rozporządzenia zwanego „*rozporządzeniem w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi*”, w zakresie, w jakim dotyczy działalności rolniczej. Nie dotyczy sytuacji, gdy wyżej wymienione substancje niebezpieczne są zawarte w ściekach bytowych i komunalnych, o których mowa w art. 16 pkt 62 i 63 ustawy. – Prawo wodne.
- wprowadzania do gleby substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie II załącznika nr 1 do rozporządzenia w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, w zakresie, w jakim dotyczy działalności rolniczej. Nie dotyczy sytuacji, gdy: rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne wydane w trybie określonym w przepisach działu IX Prawa wodnego i przestrzega warunki w nim zawarte lub substancje, w wykazie II załącznika nr 1 do rozporządzenia w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, są zawarte w ściekach bytowych lub ściekach komunalnych, o których mowa w art. 16 pkt 62 i 63 Prawa wodnego.

2. GLEBA I ZASOBY WĘGLA

2.1. Minimalna pokrywa glebowa

Niewłaściwe postępowanie z glebą oraz nieprawidłowe zabiegi agrotechniczne prowadzą do erozji gleby. Erozja jest to proces zmywania, żłobienia lub zwiewania wierzchniej warstwy gleby. W wyniku tego zjawiska gleby tracą żyzność i zanieczyszczeniu ulegają wody powierzchniowe. Szczególnie narażone na erozję wodną są gleby o znacznym nachyleniu. Stopień zagrożenia przez erozję zależy od: rodzaju gleby, nachylenia stoku, okrywy roślinnej i intensywności opadów.

Pokrycie gleby chroni glebę przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, które negatywnie wpływają na stan gleby. Minimalne pokrycie gleby ma szczególne znaczenie w przeciwdziałaniu i zapobieganiu erozji wodnej i wietrznej. Pod pojęciem okrywy ochronnej gleby rozumie się okrywę roślinną, ściernisko, resztki poźniwne, mulcz. Okrywa roślinna to rośliny ozime zasiane do zbioru w następnym roku. Mogą to być również międzyplony ozime pozostawione jako okrywa glebowa. Może to być ściernisko po zbiorze zbóż lub poplonów pozostawione na gruncie przez okres zimowy. Resztki poźniwne, rozdrobniona słoma, mulcz też chronią glebę przed erozją wodną i wietrzną. Szczególnie narażone na erozję wodną są gleby o znacznym nachyleniu. Gospodarstwa położone na obszarach erozyjnych obowiązują utrzymywanie 30% gruntów ornych pod okrywą ochronną gleby w okresie od 1 listopada do 15 lutego. Jeżeli w gospodarstwie część gruntów jest na obszarach erozyjnych to 30% dotyczy tylko tych gruntów. Obszary erozyjne zostały określone w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 marca 2015 roku w sprawie norm w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska (poz. 344 z późn. zm.).

2.2. Prowadzenie upraw na gruntach ornych położonych na stokach o nachyleniu powyżej 20°

Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° uznaje się za utrzymywane zgodnie z normami, jeżeli gruntów tych:

- 1) nie wykorzystuje się pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku;
- 2) nie utrzymuje się jako ugor czarny.

Na gruntach ornych, o których mowa powyżej, wykorzystywanych pod uprawę roślin wieloletnich utrzymuje się okrywę roślinną lub ściółkę w międzyrzędziach.

2.3. Utrzymanie poziomu materii organicznej gleby poprzez zakaz wypalania gruntów rolnych

Obowiązuje bezwzględny zakaz wypalania gruntów rolnych. Rolnicy zgłaszają potrzebę zmian w tym zakresie, dopuszczającą punktowe wypalanie resztek roślinnych, co niekiedy ma bardzo duże znaczenie przy niszczeniu agrofagów, które w nich pozostają.

3. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA

3.1. Ochrona określonych gatunków ptaków poprzez przestrzeganie działań obligatoryjnych na obszarach Natura 2000 oraz na terenie całego kraju poprzez respektowanie określonych zakazów

Rolnicy, których gospodarstwa rolne lub ich części położone są na obszarze Natura 2000, zobowiązani są do przestrzegania wymogów obligatoryjnych, wynikających z planów zadań ochronnych bądź planów ochrony w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną.

Ponadto rolnikom, których gospodarstwa rolne lub ich części, położone są na obszarze Natura 2000, zabrania się podejmowania działań, mogących osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000. Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który realizuje działanie po uzyskaniu stosownego zezwolenia. Przedsięwzięcia, które mogą znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, mogą być realizowane wówczas, gdy została wydana pozytywna decyzja administracyjna. Każde planowane działanie inwestycyjne podlega ocenie i wymaga stosownego zezwolenia co oznacza, że jest możliwe wykonanie inwestycji gdy zostanie na nią wydana pozytywna decyzja administracyjna. Chów i hodowla zwierząt w liczbie powyżej 210 DJP zawsze będzie wymagała w decyzji administracyjnej przygotowania raportu oceny oddziaływania na środowisko.

Wszyscy rolnicy mają zakaz niszczenia siedlisk i ostoi, które są obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania ptaków podlegających ochronie. Gatunki te wymienione zostały w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 2183). Ponadto w strefach ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków wymienionych w załączniku nr 4 do ww. rozporządzenia zabrania się

wycinania drzew lub krzewów, dokonywania zmian stosunków wodnych (jeśli nie jest związane to z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków) oraz wznoszenia obiektów, instalacji i urządzeń (z wyłączeniem osób posiadających zezwolenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na dokonywanie tych czynności).

3.2. Ochrona określonych typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt oraz gatunków roślin poprzez przestrzeganie działań obligatoryjnych na obszarach Natura 2000

Dotyczy rolników, których gospodarstwa rolne lub ich części położone są na obszarze Natura 2000. Zobowiązani są oni do przestrzegania wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych (PZO) lub planów ochrony (PO) w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną. Wszystkie te gatunki wymienione zostały w załączniku nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000.

4. KRAJOBRAZ, MINIMALNY POZIOM UTRZYMANIA

4.1. Zachowanie cech krajobrazu

Zabrania się przycinania drzew i żywopłotów, znajdujących się na użytkach rolnych, będących w posiadaniu rolnika w okresie od 15 kwietnia do 31 lipca. Wyjątek stanowią drzewa owocowe, wierzby i zagajniki o krótkiej rotacji. Zabrania się niszczenia drzew będących pomnikami przyrody oraz rowów do 2 m szerokości, znajdujących się na użytkach rolnych będących w posiadaniu rolnika. Rolnik ma obowiązek zachowania oczek wodnych (o łącznej powierzchni poniżej 100m², znajdujących się na użytkach rolnych będących w posiadaniu rolnika).

OBSZAR ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN, IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT

1. Bezpieczeństwo żywności i pasz

W celu zapewnienia produkcji żywności i pasz bezpiecznych dla zdrowia, należy spełniać wymagania w zakresie prawa żywnościowego na wszystkich etapach produkcji, przechowywania, przetwarzania i dystrybucji, poczynając od produkcji podstawowej w gospodarstwie rolnym, w szczególności poprzez stosowanie dobrej praktyki rolniczej z zachowaniem ogólnych zasad higieny. W gospodarstwie bardzo ważne jest prowadzenie dokumentacji i zapisów dotyczących produkcji żywności i pasz, co umożliwia identyfikację pochodzenia produktu oraz sprawdzenie, czy pasza, żywność bądź surowce wytworzone w gospodarstwie, przeznaczone do dalszego przetwórstwa, nie stanowią zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt. **Rolnik będący producentem żywności i pasz ponosi odpowiedzialność za produkcję i wprowadzenie do obrotu żywności i pasz bezpiecznych dla zdrowia konsumenta.**

1.1. Wymogi w zakresie bezpieczeństwa pasz

W zakresie bezpieczeństwa pasz wymogi dotyczą zarówno rolników produkujących pasze dla zwierząt we własnym gospodarstwie, jak również na sprzedaż. Pasza, która jest niebezpieczna nie może być wprowadzana na rynek ani podawana zwierzętom gospodarskim.

Pasza jest uznana za niebezpieczną do wykorzystania zgodnie z jej przeznaczeniem, jeżeli:

- ma negatywne skutki dla zdrowia ludzi lub zwierząt,
- powoduje, że spożywanie żywności uzyskanej ze zwierząt gospodarskich z jej użyciem jest niebezpieczne dla ludzi.

Należy uwzględnić wyniki wszelkich analiz próbek produktów pierwotnych lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i posiadających istotne znaczenie dla bezpieczeństwa pasz (np. pozostałości pestycydów, metali ciężkich, dioksyn, azotynów). Zabronione jest wytwarzanie, wprowadzanie do obrotu i stosowanie w żywieniu zwierząt materiałów paszowych i mieszanek paszowych zawierających pozostałości pestycydów w ilości przekraczającej ich dopuszczalną zawartość.

Identyfikowalność

Należy zapewnić możliwość identyfikowalności materiałów paszowych, mieszanek paszowych, na wszystkich etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji. Rolnicy działający na rynku pasz powinni mieć możliwość pełnej identyfikacji każdego dostawcy, który dostarczył im pasze. W gospodarstwie należy posiadać dokumentację kupna, potwierdzającą rodzaj i pochodzenie pasz stosowanych w żywieniu zwierząt. Powinno się stosować pasze pochodzące wyłącznie z zakładów zarejestrowanych oraz/lub zatwierdzonych.

Jeśli pasza wyprodukowana w gospodarstwie jest przeznaczona do obrotu, rolnik powinien posiadać dokumentację sprzedaży pozwalającą zidentyfikować odbiorcę. Dokumentacja nie jest wymagana w przypadku pasz, które pochodzą z produkcji własnej i są wykorzystywane wyłącznie na potrzeby własnego gospodarstwa.

Odpowiedzialność w zakresie pasz: podmioty działające na rynku pasz

Jeśli pasze wprowadzone do obrotu nie spełniają wymogów dotyczących bezpieczeństwa pasz, rolnik jest zobowiązany do:

- natychmiastowego postępowania w celu wycofania z rynku tej paszy,
- niezwłocznego powiadomienia o tym fakcie powiatowego lekarza weterynarii,
- współpracy z Inspekcją Weterynaryjną w celu jak najszybszego wycofania niebezpiecznej paszy z rynku,
- poinformowania nabywcy paszy o przyczynach jej wycofania.

Wymagania dla gospodarstw produkujących pasze bez dodatków lub premiksów, z wyjątkiem dodatków do kiszonek

Prowadzenie działalności w zakresie produkcji, przetwarzania, przechowywania, transportu lub dystrybucji pasz wymaga zgłoszenia do powiatowego lekarza weterynarii. Obowiązek rejestracji nie dotyczy rolników, którzy wyprodukowane przez siebie pasze zużywają wyłącznie do żywienia zwierząt, od których produkty wykorzystują we własnym gospodarstwie lub dostarczają wyprodukowane przez siebie niewielkie ilości pasz do innych gospodarstw, w celu wykorzystania ich w tych gospodarstwach.

Rolnik ma obowiązek właściwego przechowywania pasz oraz ich dystrybucji w gospodarstwie:

- pasze należy przechowywać z dala od substancji chemicznych oraz innych produktów nienadających się do spożycia przez zwierzęta,
- pasze lecznicze oraz inne przeznaczone dla poszczególnych kategorii lub gatunków zwierząt należy przechowywać w sposób ograniczający ryzyko podania ich zwierzętom, dla których nie są one przeznaczone,
- system dystrybucji paszy w gospodarstwie powinien zapewniać zadawanie ich zwierzętom, dla których są przeznaczone.

Rolnicy są zobowiązani prowadzić i przechowywać dokumentację dotyczącą:

- każdego przypadku zastosowania środków ochrony roślin oraz produktów biobójczych,
- stosowania nasion zmodyfikowanych genetycznie,

- wyników wszelkich analiz próbek produktów pierwotnych lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i posiadających istotne znaczenie dla bezpieczeństwa pasz (np. pozostałości pestycydów, metali ciężkich, azotynów),
- źródeł i ilości paszy w każdej partii przyjmowanej, a także przeznaczenia i ilości paszy w każdej partii wydawanej.

Rolnik ma obowiązek przechowywania i przewożenia substancji niebezpiecznych i odpadów w sposób, który nie spowoduje zanieczyszczenia i skażenia pasz.

1.2. Wymogi w zakresie bezpieczeństwa żywności

Podstawową zasadą produkcji żywności jest to, aby była ona bezpieczna dla zdrowia i życia konsumentów. Żywność uznana za niebezpieczną nie może być wprowadzana na rynek. Żywność uznaje się za niebezpieczną jeżeli: jest szkodliwa dla zdrowia lub nie nadaje się do spożycia przez ludzi! Do obrotu nie nadaje się żywność, która nie kwalifikuje się do spożycia przez ludzi z uwagi na zanieczyszczenie substancjami obcymi, gnicie, zepsucie lub rozkład. W przypadku produktów pochodzących z produkcji podstawowej szkodliwość dla zdrowia może być spowodowana m.in. przez pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, nawozów lub zanieczyszczenia mikrobiologiczne.

Obowiązki producenta żywności

Rolnik zobowiązany jest do:

- przestrzegania zakazu wprowadzania do obrotu żywności pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne lub tymczasowe maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych. W gospodarstwie weterynaryjne produkty lecznicze należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii oraz przestrzegać okresu karencji dla podawanych weterynaryjnych środków leczniczych.
- przestrzegania zakazu wprowadzania do obrotu żywności zawierającej pozostałości pestycydów przekraczających najwyższe dopuszczalne poziomy w żywności. Rolnik musi stosować środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu, zgodnie oznakowaniem lub etykietą.

Identyfikowalność

Rolnicy, jako podmioty działające na rynku spożywczym mają obowiązek zapewnienia identyfikowalności żywności na poszczególnych etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji należących do działalności rolnika oraz monitorowania zwierząt gospodarskich. Obowiązek monitorowania zwierząt gospodarskich zostaje spełniony poprzez przestrzeganie przepisów w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt. W przypadku żywności obowiązek wystawienia/prowadzenia dokumentacji dotyczy tylko gospodarstw, które wprowadzają produkty na rynek. Dokumentacji podlegają informacje dotyczące miejsca zakupu lub miejsca zbytu, nazwy i adresu dostawcy lub odbiorcy, nazwy produktu, ilość produktu, daty transakcji, w celu zapewnienia możliwości śledzenia produktu oraz zapewnienia skuteczności wycofywania właściwej partii produktu w przypadku, gdy żywność jest niebezpieczna. Dokumentacji takiej nie prowadzi się, jeżeli gospodarstwo dostarcza produkt odbiorcy bezpośrednio (konsumentowi końcowemu) lub gospodarstwo kupuje żywność w celu jej spożycia w tym gospodarstwie.

Odpowiedzialność w zakresie żywności

W przypadku gdy rolnik uzna, że wyprodukowana przez niego żywność jest niezgodna z wymogami w zakresie bezpieczeństwa żywności lub gdy podejrzewa, że nie spełnia ona tych wymogów, jest zobowiązany do:

- natychmiastowego postępowania w celu wycofania z rynku tej żywności;

- powiadomienia o tym fakcie właściwych władz (organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, Inspekcji Weterynaryjnej, Wojskowej Inspekcji Weterynaryjnej oraz inne organy w zakresie ich kompetencji);
- współpracy z tymi organami;
- poinformowania konsumentów o przyczynach wycofania żywności, a w razie konieczności odbioru od konsumentów produktów już im dostarczonych.

Rolnik zobowiązany jest do przekazywania stosownych informacji koniecznych do monitorowania żywności i uczestniczenia w działaniach podejmowanych przez producentów, przetwórców, wytwórców i/lub służby kontrolne.

Wymagania higieniczne dla produkcji podstawowej i powiązanych z nią działań

Produkcja podstawowa/pierwotna oznacza produkcję, uprawę lub hodowlę produktów podstawowych, w tym zbiory produktów roślinnych, dojenie i chów lub hodowlę zwierząt gospodarskich przed ubojem. Oznacza także łowiectwo i rybołówstwo oraz zbieranie runa leśnego.

Działania powiązane w produkcji podstawowej to:

- transport, składowanie, przetwarzanie surowców (produktów podstawowych/ pierwotnych) w miejscu produkcji, pod warunkiem, że nie zmienia to znacznie ich charakteru;
- transport żywych zwierząt, w przypadku produktów pochodzenia roślinnego, produktów rybołówstwa i zwierząt łownych, działania transportowe w celu dostawy surowców, których charakter nie został znacznie zmieniony, z miejsca produkcji do zakładu.

Rolnicy prowadzący chów lub hodowlę zwierząt, produkujący produkty pochodzenia zwierzęcego powinni:

- składować odpady i substancje niebezpieczne w sposób nie powodujący zanieczyszczenia żywności pochodzenia zwierzęcego tymi substancjami;
- zapobiegać rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych mogących przenieść się na ludzi za pośrednictwem żywności, poprzez stosowanie środków ostrożności przy przyjmowaniu nowych zwierząt i poprzez zgłaszanie podejrzenia choroby zwierzęcia powiatowemu lekarzowi weterynarii;
- wykonywać zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych i podejmować działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności;
- stosować dodatki paszowe (w szczególności zgodnie ze wskazaniem zamieszczonym na opakowaniu lub etykiecie dołączonej do tego opakowania);
- stosować produkty lecznicze weterynaryjne zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii;
- prowadzić dokumentację dotyczącą:
 - rodzaju i pochodzenia paszy przeznaczonej do żywienia zwierząt;
 - produktów leczniczych weterynaryjnych podawanych zwierzętom, oraz dat ich podawania i okresów karencji;
 - wyników wszelkich analiz przeprowadzonych na próbkach pobranych od zwierząt lub innych próbkach pobranych do celów diagnostycznych, istotnych ze względu na zdrowie ludzkie;
 - protokołów z przeprowadzonych kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego.

Rolnicy prowadzący produkcję roślinną powinni:

- składować odpady i substancje niebezpieczne w sposób nie powodujący zanieczyszczenia produktów żywnościowych pochodzenia roślinnego;
- wykonywać zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych oraz podejmować działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności;

- uwzględniać wyniki wszelkich analiz przeprowadzonych na próbkach pobranych od roślin lub innych próbkach, które są istotne dla zdrowia ludzkiego oraz stosować środki ochrony roślin i produkty biobójcze zgodnie z oznakowaniem lub etykietą;
- prowadzić dokumentację dotyczącą:
 - stosowania środków ochrony roślin i produktów biobójczych;
 - wyników wszelkich analiz przeprowadzonych na próbkach pobranych od roślin lub innych próbkach, istotnych ze względu na zdrowie ludzkie.

Wymagania dla gospodarstw produkujących mleko i siarę

1. Ogólne wymagania dotyczące zdrowia zwierząt, od których pozyskuje się mleko surowe i siarę:
 - dobry ogólny stan zdrowia, zwierzęta nie wykazują żadnych objawów choroby mogącej powodować zakażenie mleka lub siary, a zwłaszcza nie cierpią z powodu jakiegokolwiek infekcji układu rodowego z wydzielinami, zapalenia jelit z biegunką i gorączką lub rozpoznawalnego zapalenia wymion,
 - poświadczenie w ewidencji leczenia zwierząt, że zwierzęta nie są leczone substancjami niedozwolonymi lub potencjalnie niebezpiecznymi dla ludzkiego zdrowia przenikającymi do mleka i siary, chyba że mleko i siara podlega ustalonej karencji wymaganej dla wydalenia z organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych,
 - posiadanie decyzji powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła,
 - mleko i siara pochodzące od zwierząt niespełniających wymogów z punktu powyżej, jest wykorzystywane tylko po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych,
 - kontrola i badanie kóz na obecność gruźlicy w przypadku, gdy są utrzymywane w gospodarstwie razem z krowami,
 - brak ran wymion,
 - przestrzeganie zasady skutecznej izolacji zakażonych lub co do których istnieje przypuszczenie zakażenia brucelozą lub gruźlicą w celu uniknięcia jakiegokolwiek negatywnego wpływu na mleko pozyskiwane od zdrowych zwierząt.
2. Wymagania dotyczące pomieszczeń i wyposażenia
 - umiejscowienie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko jest składowane i schładzane, muszą eliminować ryzyko zanieczyszczenia mleka,
 - pomieszczenia do składowania mleka i siary muszą być zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także muszą być wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka i siary, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie,
 - powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem i siarą (narzędzi, pojemników, zbiorników itd., przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) muszą być łatwe do oczyszczenia oraz, w razie konieczności, do dezynfekowania, a także muszą być utrzymywane w dobrym stanie, Wymaga to zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych.
 - pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane.
3. Higiena podczas udoju i składowania

- zwierzęta poddane leczeniu i do czasu zakończenia zalecanego okresu karencji po leczeniu powinny być znakowane w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości zastosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych do mleka lub siary przeznaczonych do spożycia przez ludzi,
- doju należy dokonać w sposób higieniczny, wykluczający możliwość zanieczyszczenia mleka,
- należy zapewnić odpowiednią czystość strzyków, wymion i przylegających do nich części,
- niezwłocznie po udoju, mleko należy przenieść w czyste miejsce, zaprojektowane i wyposażone w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie. Należy je niezwłocznie schłodzić, z wyjątkiem sytuacji, gdy poddawane jest przetworzeniu w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.

Wymagania przy produkcji jaj

Rolnik produkujący i dostarczający jaja jest zobowiązany, do czasu ich sprzedaży, przechowywać je tak, aby były: czyste, suche, wolne od obcych zapachów, skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

2. IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT

2.1. Wymogi w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt

Głównym celem wzajemnej zgodności w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt jest kontrola spełniania wymagań nałożonych obowiązującymi przepisami. System Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt (IRZ) umożliwia: ustalenie miejsc pobytu i przemieszczeń zwierząt, zapewnienie bezpieczeństwa żywności zgodnie z wymogami Unii Europejskiej, uzyskanie pełnego dostępu do rynku produktów pochodzenia zwierzęcego innych państw członkowskich UE. Dotyczy rolników posiadających zwierzęta gospodarskie takie jak: świnie, bydło, owce i kozy.

Wymogi dotyczące rolników utrzymujących bydło

Znakowanie zwierząt

W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła są znakowane poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków, w terminie **7 dni** od dnia urodzenia lub dnia kontroli granicznej, w przypadku bydła przywożonego z państwa trzeciego (z wyłączeniem, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a uboju dokona się w terminie 20 dni od czasu przejścia takiej kontroli), jednak nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne kolczyki. Pozostałe obowiązki:

- rolnik posiada numer siedziby stada bydła,
- rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji bydła dokonując wpisów do tej księgi w terminie **7 dni** od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu,
- posiadacze bydła zgłaszają fakt urodzenia, śmierci oraz przewozu bydła do i z siedziby stada wraz z datami tych zdarzeń kierownikowi biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w terminie **do 7 dni** od dnia nastąpienia tego zdarzenia,
- od 2019 roku nie podlega już sankcjom brak paszportu w przypadku bydła, jednak nadal zgodnie z prawodawstwem polskim jest taki obowiązek. W paszporcie zamieszcza się wymagane dane natychmiast po przywiezieniu zwierzęcia do hodowli i bezpośrednio przed jego wywiezieniem.
- rolnik obowiązany jest przedstawiać, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz organów Inspekcji Weterynaryjnej, informacje dotyczące pochodzenia, identyfikacji lub przeznaczenia bydła,
- rolnik prowadzi księgę rejestracji bydła w formie papierowej lub w formie elektronicznej, w tym przez uzyskanie dostępu do systemu teleinformatycznego ARiMR, w którym jest prowadzony rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, i dokonuje za jego

pośrednictwem zgłoszeń zdarzeń w terminie **7 dni** od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu. Rolnik przechowuje dane zawarte w papierowej księdze rejestracji bydła, przez **okres 3 lat** od dnia utraty posiadania zwierzęcia,

- wymóg przechowywania danych zawartych w księdze rejestracji bydła nie dotyczy danych powstałych od dnia 1 stycznia 2019 r., w przypadku rolnika, który prowadzi księgę rejestracji bydła w formie elektronicznej przez uzyskanie dostępu do systemu teleinformatycznego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, w którym jest prowadzony rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, i za jego pośrednictwem dokonuje zgłoszeń zdarzeń w odniesieniu do bydła,
- księga rejestracji bydła w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w przepisach. Księga rejestracji bydła jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.

Wymogi dotyczące rolników utrzymujących owce lub kozy

Znakowanie zwierząt

W siedzibie stada wszystkie sztuki owiec lub kóz są właściwie znakowane za pomocą kolczyków, w terminie **180 dni** od dnia urodzenia lub **7 dni** od dnia przeprowadzenia kontroli granicznej w przypadku zwierząt przywożonych z państwa trzeciego (z wyłączeniem przypadku, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a ubój został dokonany w terminie 5 dni roboczych od dnia kontroli granicznej), nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne oznakowanie. Pozostałe obowiązki:

- rolnik posiada numer siedziby stada owiec lub kóz,
- rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji stada owiec lub księgę rejestracji kóz dokonując wpisów do tej księgi w terminie **7 dni** od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu,
- rolnik prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie papierowej lub w formie elektronicznej w tym przez uzyskanie dostępu do systemu ARiMR, w którym jest prowadzony rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, i dokonywanie za jego pośrednictwem zgłoszeń zdarzeń. Rolnik przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz, przez **okres 3 lat** od dnia utraty posiadania zwierzęcia,
- wymóg przechowywania danych zawartych w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz nie dotyczy danych powstałych od dnia 1 stycznia 2019 r., w przypadku rolnika, który prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie elektronicznej przez uzyskanie dostępu do systemu teleinformatycznego ARiMR, w którym jest prowadzony rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, i za jego pośrednictwem dokonuje zgłoszeń zdarzeń,
- księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w przepisach,
- księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych,
- rolnik dostarcza, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej, wszystkie informacje na temat pochodzenia, identyfikacji i ewentualnego miejsca przeznaczenia owiec lub kóz, które hodowca posiadał, przechowywał, transportował, sprzedawał lub poddawał ubojowi w okresie trzech ostatnich lat,
- w przypadku przewozu owiec i kóz w obrębie terytorium państwa, zwierzętom tym towarzyszą dokumenty przewozowe, które powinny być zgodne ze wzorem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lipca 2005 r. w sprawie wzoru dokumentu przewozowego dla

owiec i kóz oraz powinny być przechowywane przez okres nie krótszy niż 3 lata od dnia przewozu zwierząt do miejsca przeznaczenia.

- kopie dokumentów przewozowych dla owiec i kóz są dostarczane przez rolnika na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej,
- spisu owiec lub kóz dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu 31 grudnia.

Wymogi dotyczące rolników utrzymujących świnie

Znakowanie zwierząt

Rolnik jest obowiązany przestrzegać wymagań związanych z oznakowaniem świń, tzn. jest obowiązany oznakować świnie numerem identyfikacyjnym zgodnym z numerem siedziby stada, w której świnia się urodziła, przez założenie na małżowinę uszną kolczyka z tym numerem albo wytatuowanie tego numeru przed opuszczeniem przez zwierzę siedziby stada, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia urodzenia. W przypadku gdy świnia została przemieszczona do innej siedziby stada i przebywa tam dłużej niż 30 dni, nowy posiadacz świni jest zobowiązany bezzwłocznie, jednak nie później niż przed opuszczeniem tej siedziby, dodatkowo oznakować te świnie numerem identyfikacyjnym zgodnym z numerem siedziby stada, w której świnia przebywa powyżej 30 dni przez założenie na małżowinę uszną kolczyka z tym numerem lub wytatuowanie tego numeru. Fakt oznakowania należy zgłosić w terminie 7 dni od oznakowania, określając liczbę oznakowanych zwierząt. Pozostałe obowiązki:

- rolnik posiada numer siedziby stada świń,
- rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji świń, w formie: papierowej albo elektronicznej, w tym przez uzyskanie dostępu do systemu teleinformatycznego ARiMR, w którym jest prowadzony rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych i siedzib stad tych zwierząt, i dokonywanie za jego pośrednictwem zgłoszeń zdarzeń. Rolnik dokonuje wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu, lub 2 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu, w przypadku księgi rejestracji świń prowadzonej w siedzibie stada położonej na obszarze zapowietrzonym, zagrożonym lub innym obszarze podlegającym ograniczeniom, ustanowionym zgodnie z przepisami o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, w tym zgodnie z przepisami Unii Europejskiej obowiązującymi w tym zakresie. Księga rejestracji świń w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w przepisach,
- rolnik obowiązany jest do udostępniania osobie upoważnionej do dokonywania czynności kontrolnych, pisemnych lub ustnych informacji związanych z przedmiotem kontroli, dokumentów związanych z przedmiotem kontroli, danych informatycznych,
- dane zawarte w księdze rejestracji świń przechowywane są przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia,
- spisu świń dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu 31 grudnia. Dane przekazuje się do BP ARiMR w terminie do 7 dni od dokonania spisu.

Prowadzenie księgi rejestracji w siedzibie stada bydła, owiec lub kóz oraz świń w formie papierowej nie jest obowiązkowe, jeżeli posiadacz zwierzęcia będzie posiadał bezpośredni dostęp do aktualnych danych zawartych w krajowej centralnej bazie danych i za jej pośrednictwem będzie dokonywał wymaganych zgłoszeń zdarzeń zwierząt. Taka możliwość jest dostępna dla rolników w związku z uruchomieniem przez ARiMR centralnej bazy, tj. systemu informatycznego IRZplus. Posiadacze bydła, świń, owiec i kóz, którzy uzyskali bezpośredni dostęp do systemu IRZplus mogą za pośrednictwem formularza internetowego zamieszczonego na stronie internetowej ARiMR dokonać m.in. wszystkich zgłoszeń dotyczących zwierząt.

3. OCHRONA ZDROWIA ZWIERZĄT

3.1. Wymogi w zakresie ochrony zdrowia zwierząt

Wymogi dotyczące wszystkich posiadaczy zwierząt:

- dokumentacja leczenia zwierząt gospodarskich przechowywana jest przez utrzymującego zwierzęta przez **5 lat** od daty dokonania ostatniego wpisu,
- zakaz podawania zwierzętom gospodarskim, zwierzętom akwakultury oraz zwierzętom dzikim, utrzymywanym jak zwierzęta gospodarskie, związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze,
- zakaz posiadania i przechowywania w gospodarstwie produktów leczniczych weterynaryjnych, zawierających substancje o działaniu β -agonistycznym, które mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu oraz estradiol 17 β lub jego estropodobne pochodne,
- zakaz podawania w postaci zastrzyków substancji mających działanie beta-agonistyczne, w celu przyspieszenia porodu u krów, zwierzętom hodowlanym, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozródowych,
- zakaz umieszczania na rynku lub uboju zwierząt gospodarskich lub zwierząt dzikich, utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie, w organizmach których znajdują się, lub u których wykryto substancje zabronione, z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych,
- zakaz umieszczania na rynku i przetwarzania mięsa zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie i zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych. Zabronione jest umieszczanie na rynku mięsa lub innych produktów pochodzących od zwierząt, którym podawano substancje lecznicze o działaniu estrogenym, androgennym lub gestagennym, jeżeli przed dokonaniem uboju zwierzęcia nie był przestrzegany okres karencji. wymagany dla wydalenia z jego organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych,
- w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt dopuszcza się przykładowo podawanie substancji w celu synchronizacji rui, przygotowania biorców, dawców zarodków do implantacji itp., jednak zabrania się wykonywania czynności zootechnicznych na zwierzętach przeznaczonych do chowu lub hodowli, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, jeśli nie będą dalej wykorzystywane do celów rozródowych.

Wymogi dotyczące posiadaczy zwierząt akwakultury:

- przestrzegany jest zakaz utrzymywania w gospodarstwie zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, chyba że podawano je w celach leczniczych.

Wymogi dotyczące hodowców ryb:

- zabrania się poddawania ryb zabiegom zmiany płci, po ukończeniu przez nie 3 miesiąca życia.

3.2. Wymogi w zakresie zapobiegania i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii

Przenośne gąbczaste encefalopatie (TSE)

WYMOGI DOTYCZĄCE WSZYSTKICH POSIADACZY ZWIERZĄT	WYMOGI DOTYCZĄCE POSIADACZY PRZEŻUWACZY	WYMOGI DOTYCZĄCE POSIADACZY NIEPRZEŻUWACZY
---	--	--

Rolnik utrzymujący w gospodarstwie zwierzęta przeżuwające oraz nieprzeżuwające, stosujący w żywieniu tych ostatnich białka pochodzenia zwierzęcego, ma obowiązek takiej organizacji transportu, magazynowania, dystrybucji pasz, żeby na żadnym z tych etapów nie doszło do zanieczyszczenia pasz dla przeżuwaczy białkiem pochodzenia zwierzęcego.	Przestrzeganie zakazu karmienia zwierząt przeżuwających białkiem pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka, z wyłączeniem białka dopuszczonego do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw.	Przestrzegany jest zakaz karmienia zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze (wyjątek: mięsożerne zwierzęta futerkowe) białkiem pochodzenia zwierzęcego, chyba że rolnik posiada decyzję powiatowego lekarza weterynarii lub stosuje białka dopuszczone do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw.
	Rolnik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić organ Inspekcji Weterynaryjnej, albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia TSE u posiadanych przez niego zwierząt.	
	W przypadku podejrzenia wystąpienia TSE, przestrzegany jest zakaz wywożenia z gospodarstwa zwierząt gatunków wrażliwych na zakażenie TSE, do czasu uzyskania decyzji powiatowego lekarza weterynarii.	
	Rolnik przestrzega nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii oraz współdziała przy zwalczaniu TSE.	
	Przestrzegany jest zakaz wprowadzania na rynek potomstwa pierwszego pokolenia, nasienia, zarodków i komórek jajowych zwierząt podejrzanych lub u których potwierdzono wystąpienie TSE w ciągu poprzedzającego okresu dwuletniego lub w ciągu okresu, który nastąpił po wystąpieniu pierwszego objawu klinicznego choroby.	
	Przestrzegany jest obowiązek posiadania świadectw zdrowia, wydanych przez urzędowego lekarza weterynarii, w przypadku wprowadzania na rynek lub przywozu na teren Polski bydła, owiec lub kóz, ich zarodków, nasienia i komórek jajowych.	

W ramach odstępstw w żywieniu przeżuwaczy dopuszczone jest stosowanie następujących białek zwierzęcych oraz pasz zawierających te białka: mleko, produkty na bazie mleka i siary, jaja i produkty jajeczne, żelatyna pochodząca od zwierząt innych niż przeżuwacze, hydrolizaty białkowe, pochodzące od zwierząt innych niż przeżuwacze i otrzymane ze skór i skórek przeżuwaczy, mączka

rybna w preparatach mlekozastępczych dla nieodsadzonych przeżuwaczy hodowlanych (zgodnie z przewidzianymi warunkami).

W żywieniu zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze dopuszczone jest:

- stosowanie białek pochodzenia zwierzęcego, takich jak: mączki rybne, fosforany dwuwapniowe i fosforany trójwapniowe, produkty z krwi (pochodzącej od zwierząt innych niż przeżuwacze),
- stosowanie białek zwierzęcych dopuszczonych w żywieniu zwierząt przeżuwających oraz pasz zawierających te białka,
- karmienie **ryb** mączkami z krwi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze.

Objawy TSE i dalsze postępowanie

Posiadacz zwierzęcia, który zauważył objawy nasuwające podejrzenie choroby TSE (BSE lub innych przenośnych encefalopatii), takie jak: zaburzenia neurologiczne i/lub behawioralne (np. lękliwość, nadpobudliwość, agresywność, nienaturalna postawa, niskie opuszczenie głowy, napieranie na przeszkody, zaleganie zwierząt, nadmierna wrażliwość na bodźce słuchowe i dotyk, drżenie mięśni, zgrzytanie zębami) oraz objawy ogólne takie jak spadek wydajności mlecznej, utrata masy ciała i wyniszczenie organizmu pomimo zachowanego apetytu - jest zobowiązany do natychmiastowego zgłoszenia podejrzenia choroby (obowiązek ustawowy). Po zawiadomieniu o podejrzeniu wystąpienia choroby, gospodarstwo zostaje poddane urzędowemu nadzorowi przez powiatowego lekarza weterynarii do czasu stwierdzenia bądź wykluczenia choroby. Należy bezwzględnie przestrzegać nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii oraz współdziałać przy zwalczaniu TSE.

4. ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN

4.1. Przestrzeganie zasad właściwego stosowania środków ochrony roślin

Stosowanie chemicznych środków w ochronie roślin w zwalczaniu agrofagów w uprawach rolniczych może stwarzać ryzyko zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska. Jedynym sposobem uniknięcia tych zagrożeń jest prawidłowe stosowanie środków ochrony roślin. Rolnicy, którzy stosują w swoich uprawach środki ochrony roślin muszą przestrzegać podstawowych przepisów prawnych w zakresie ochrony roślin.

Podstawowe wymogi dotyczące wszystkich rolników:

- stosuje się tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu zezwoleniem MRiRW,
- środki ochrony roślin stosuje się wyłącznie zgodnie z instrukcją oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska,
- środki ochrony roślin przechowuje się zgodnie z zaleceniami zawartymi na etykiecie. Magazyn środków ochrony roślin lub wydzielone miejsce składowania środków ochrony roślin i opakowań po tych środkach powinno być zamknięte przed dostępem osób nieupoważnionych i z dala od żywności i pasz,
- środki ochrony roślin stosuje się sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem nie spowoduje zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska. Sprzęt użyty do stosowania powinien przejść okresowe badanie potwierdzające sprawność techniczną. Pierwsze badanie nowego sprzętu przeprowadza się nie później niż po upływie 5 lat od dnia jego nabycia (dowodem jest faktura), a starszego w okresach czasu nie dłuższych niż 3 lata,
- osoba wykonująca zabiegi środkami ochrony roślin posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia: w zakresie stosowania środków ochrony roślin lub w zakresie integrowanej produkcji roślin lub w zakresie doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin lub ukończyła, nie wcześniej niż 5 lat, przed wykonywaniem zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin, szkolenie wymagane

w innym państwie członkowskim, lub w państwie będącym stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzone dokumentem o ukończeniu tego szkolenia, lub posiada inny dokument wydany na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzający uzyskanie uprawnień do wykonywania zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin lub posiada inne uprawnienia, o których mowa w art. 64 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1310, z późn. zm.).

- do obowiązku rolnika należy prowadzenie na bieżąco ewidencji zabiegów wykonywanych przy użyciu środków ochrony roślin. Ewidencja powinna być przechowywana przez okres 3 lat i zawierać:
 - nazwę rośliny, produktu roślinnego lub przedmiotu;
 - powierzchnie uprawy roślin lub obiektów magazynowych;
 - powierzchnie, na których są wykonywane zabiegi ochrony roślin oraz terminy ich wykonywania;
 - nazwy zastosowanych środków ochrony roślin i ich dawki;
 - przyczyny zastosowania środków ochrony roślin;
 - nazwisko wykonującego zabieg;
 - warunki atmosferyczne podczas zabiegu.

Dla właściwego postępowania z środkami ochrony roślin oraz skutecznej walki z agrofagami pomocny może być system sygnalizacji agrofagów prowadzony przez Instytut Ochrony Roślin jak i Metodyki Ochrony Roślin. Dostępne one są między innymi na stronie internetowej www.agrofagi.com.pl.

DOBROSTAN ZWIERZĄT

1. Przestrzeganie norm ochrony cieląt

- rolnik jest zobowiązany doglądać cielęta utrzymywane w systemie otwartym się co najmniej raz dziennie, a w pomieszczeniach co najmniej dwa razy dziennie,
- rolnik jest obowiązany zapewnić, w celu umożliwienia kontroli pomieszczeń, w których utrzymywane są cielęta oraz doglądania umieszczonych w nich cieląt o każdej porze, aby pomieszczenia te wyposażone były w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne,
- rolnik jest obowiązany otoczyć opieką chore lub ranne cielęta. Gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, musi on jak najszybciej uzyskać poradę weterynaryjną dla każdego z cieląt, a w razie potrzeby odizolować chore lub ranne cielęta. W przypadku, gdy wymaga tego stan zdrowia zwierzęcia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce,
- nie wolno utrzymywać cieląt na uwięzi, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych grupowo w porze karmienia nie dłużej niż 1 godzinę. W takim przypadku należy stosować uprząż, pęta, stelaże, które nie zmuszają zwierzęcia do przebywania w nienaturalnej pozycji i nie powodują zbędnego bólu, uszkodzenia ciała albo śmierci. W przypadku stosowania uwięzi muszą być one regularnie sprawdzane i w razie konieczności poprawiane, tak aby przez cały czas były wygodnie dopasowane,
- cielętom nie wolno zakładać kagańców,
- instalacja elektryczna w pomieszczeniach, w których są utrzymywane cielęta powinna być wykonana w sposób określony w przepisach Prawa budowlanego,
- należy zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt, wykonane były z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania,

- należy zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były sprawdzane co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane,
- w pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie szkodliwych gazów utrzymuje się na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt. W pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta, stężenie:
 - dwutlenku węgla (CO_2) nie powinno przekraczać 3 000 ppm,
 - siarkowodoru (H_2S) nie powinno przekraczać 5 ppm,
 - koncentracja amoniaku (NH_3) nie powinna przekraczać 20 ppm,
- w przypadku wyposażenia pomieszczeń w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji system ten łączy się z systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego oraz systemem wentylacji awaryjnej. System alarmowy powinien być regularnie testowany,
- w przypadku gdy oświetlenie sztuczne stosuje się w pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta, pomieszczenia te oświetla się w czasie odpowiadającym normalnemu dostępowi światła naturalnego - co najmniej jednak od godziny 9⁰⁰ do 17⁰⁰,
- pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt powinny być czyszczone i odkażane,
- należy zapewnić, aby:
 - odchody cieląt oraz niezjedzone resztki paszy były usuwane z pomieszczeń, w których utrzymuje się te zwierzęta, tak często, aby uniknąć wydzielania się nieprzyjemnych woni,
 - pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, były zabezpieczone przed muchami i gryzoniami,
- podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta powinna być twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska,
- rolnik jest obowiązany utrzymywać cielęta w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.

Zabrania się utrzymywania cieląt powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach, z wyjątkiem cieląt trzymanyh z ich matkami w okresie ssania oraz z wyjątkiem gospodarstw utrzymujących mniej niż 6 cieląt jednocześnie oraz cieląt chorych.

W przypadku utrzymywania cieląt w kojcu pojedynczo:

- 1) wymiary tego kojca powinny wynosić:
 - a) szerokość - co najmniej wysokość cielęcia w kłębie,
 - b) długość - co najmniej 1,1 długości ciała cielęcia mierzonej od czubka nosa do ogonowej krawędzi guza kulszowego,
- 2) ściany tego kojca, z wyłączeniem kojca, w którym utrzymuje się chore cielęta, powinny być wykonane w sposób umożliwiający cielętom kontakt wzrokowy i fizyczny.

Powierzchnia kojca w przypadku, gdy cielęta utrzymuje się w tym kojcu grupowo, w przeliczeniu na jedną sztukę powinna wynosić co najmniej:

- 1) 1,5 m² - dla cieląt o masie ciała do 150 kg,
 - 2) 1,7 m² - dla cieląt o masie ciała powyżej 150 do 220 kg,
 - 3) 1,8 m² - dla cieląt o masie ciała powyżej 220 kg.
- miejsce do leżenia dla cieląt powinno być wygodne, czyste i odwodnione,
 - w przypadku utrzymywania cieląt w pomieszczeniach cielęta do ukończenia 2 tygodnia życia utrzymuje się na ściółce,

- należy karmić cielęta co najmniej dwa razy dziennie, paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego,
- w przypadku utrzymywania cieląt grupowo, gdy nie żywi się ich do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych, każdemu cielęciu zapewnia się dostęp do paszy w tym samym czasie. Pasza dla cieląt powinna zawierać taką ilość żelaza, która zapewnia w ich krwi poziom hemoglobiny wynoszący co najmniej 4,5 milimol/litr. Pasza dla cieląt powyżej 2. tygodnia życia powinna zawierać pasze włókniste, przy czym dawkę tej paszy dla cieląt od 8. do 20. tygodnia życia zwiększa się od 50 do 250 g dziennie,
- cielęta otrzymują pokarm matki niezwłocznie po urodzeniu, nie później jednak niż przed upływem 6 godzin od urodzenia,
- należy zapewnić cielętom powyżej 2 tygodnia życia dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody lub zapewnić możliwość zaspokajania pragnienia poprzez picie innych płynów. Jednakże w przypadku upałów oraz cieląt chorych, rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom stały dostęp do świeżej wody,
- rolnik jest obowiązany umieścić wyposażenie i urządzenia przeznaczone do karmienia i pojenia cieląt w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody.

2. Przestrzeganie norm ochrony świń

- prośne lochy i loszki umieszczone w kojcach do proszenia poddaje się zabiegom przeciwko zewnętrznym i wewnętrznym pasożytom, jeżeli to konieczne,
- prosięta co najmniej do 28 dnia od dnia ich urodzenia powinny przebywać z lochą, chyba że wystąpi zagrożenie zdrowia lochy lub prosięcia. Jednakże prosięta mogą być odsadzane także z innej przyczyny, nie wcześniej jednak niż w 21 dniu od dnia urodzenia, jeżeli po odsadzeniu zostaną umieszczone w pomieszczeniu uprzednio oczyszczonym, odkażonym i odizolowanym od pomieszczeń, w których utrzymuje się lochy,
- w przypadku grupowego utrzymywania loch, loszek, warchlaków i świń, należy podjąć działania minimalizujące agresję i zapobiegające walkom zwierząt, w szczególności - izolację świń chorych, zranionych, agresywnych oraz stały dostęp do przedmiotów absorbujących ich uwagę. Świnie mają mieć zapewniony stały dostęp do materiałów i przedmiotów absorbujących ich uwagę, w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, o jakości niewywierającej szkodliwego wpływu na ich zdrowie,
- świnie chore, zranione, wykazujące agresję lub atakowane przez inne zwierzęta powinny czasowo być utrzymywane pojedynczo,
- w przypadku konieczności mieszania warchlaków i świń utrzymywanych na chów grupowo, rolnik jest obowiązany do łączenia w grupę zwierząt o zbliżonym wieku, gdy są one jak najmłodsze, najlepiej przed upływem tygodnia po odsadzeniu,
- zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji, wykonywane są na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpień i stresu zwierzęcia,
- wszelkie zabiegi, w celach innych niż lecznicze lub diagnostyczne, albo w celach identyfikacji świń, zgodnie z odpowiednimi przepisami, a które w rezultacie prowadzą do uszkodzenia lub utraty wrażliwej części ciała albo zmiany układu kostnego, są zakazane, z wyjątkiem redukcji kłów u prosiąt i knurów, obcinania części ogona, kastracji samców, kolczykowania nosa u świń utrzymywanych w systemie otwartym, jeśli zabiegi te są prowadzone z uwzględnieniem przepisów prawnych,
- wszystkie produkty lecznicze wydawane z przepisu lekarza, w tym uspokajające, mogą być podawane zwierzętom, z których lub od których pozyskuje się produkty pochodzenia zwierzęcego, wyłącznie przez lekarza weterynarii,

- pomieszczenia dla świń powinny być zbudowane w sposób nieszkodliwy dla ich zdrowia - niepowodujący urazów, uszkodzeń ciała i cierpienia; zapewniający swobodę ruchu (w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia), umożliwiający kontakt wzrokowy z innymi zwierzętami. Jedynie loszki i lochy w tygodniu poprzedzającym przewidywany termin proszenia oraz w okresie proszenia mogą być utrzymywane w warunkach, w których nie mają kontaktu wzrokowego z innymi zwierzętami,
- świnię utrzymuje się w pomieszczeniach przeznaczonych do ich utrzymywania, oświetlonych co najmniej przez 8 godzin dziennie światłem naturalnym lub sztucznym o natężeniu co najmniej 40 lux.
- w pomieszczeniach, w których utrzymuje się świnię hałas nie powinien być stały lub wywołany nagle a jego natężenie nie powinno przekraczać 85 dB,
- podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są świnię, powinna być twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska,
- w przypadku utrzymywania świń w systemie grupowym, na betonowej podłodze szczelinowej:
 - szerokość otworów w podłodze nie może wynosić w przypadku:
 - prosiąt - więcej niż 11 mm,
 - warchlaków, loszek i knurków hodowlanych - więcej niż 14 mm,
 - tuczników - więcej niż 18 mm,
 - loszek po pokryciu lub loch - więcej niż 20 mm,
 - szerokość beleczki w podłodze powinna wynosić w przypadku:
 - prosiąt i warchlaków - co najmniej 50 mm,
 - tuczników, loszek i knurków hodowlanych, loszek po pokryciu lub loch - co najmniej 80 mm,
- loch i loszek nie utrzymuje się na uwięzi.

Powierzchnie kojców

Powierzchnia kojca, w którym knury utrzymywane są pojedynczo, wynosi co najmniej 6 m², a gdy krycie odbywa się w kojcu – co najmniej 10 m². W przypadku utrzymywania w grupie warchlaków, tuczników, knurów, loch i loszek pokrycia powierzchnia kojca w przeliczeniu na jedną sztukę powinna wynosić:

- 1) dla knurów - co najmniej 6 m²
- 2) dla warchlaków i tuczników o masie ciała:
 - a) do 10 kg - co najmniej 0,15 m²,
 - b) powyżej 10 do 20 kg - co najmniej 0,2 m²,
 - c) powyżej 20 do 30 kg - co najmniej 0,3 m²,
 - d) powyżej 30 do 50 kg - co najmniej 0,4 m²,
 - e) powyżej 50 do 85 kg - co najmniej 0,55 m²,
 - f) powyżej 85 do 110 kg - co najmniej 0,65 m²,
 - g) powyżej 110 kg - co najmniej 1 m²;
- 3) dla knurków i loszek hodowlanych o masie ciała powyżej 30 do 110 kg - co najmniej 1,4 m²;
- 4) dla loch - co najmniej 2,25 m², przy czym w przypadku loch prośnych co najmniej 1,3 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15 % tego podłoża - otwory odpływowe;
- 5) dla loszek po pokryciu - co najmniej 1,64 m², przy czym co najmniej 0,95 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15 % tego podłoża - otwory odpływowe.

Jednakże w przypadku utrzymywania w grupie loch lub loszek po pokryciu w stadzie:

- 1) do 5 sztuk – powierzchnia, o której mowa powyżej, powinna być większa o 10 %;
- 2) powyżej 39 sztuk - powierzchnia, o której mowa powyżej może być mniejsza o 10 %.

W przypadku utrzymywania w gospodarstwie co najmniej 10 loch lub loszek, w okresie od 4 tyg. po pokryciu do tygodnia przed przewidywanym terminem proszenia zwierzęta te należy utrzymywać grupowo, a długość każdego z boków kojca powinna wynosić w przypadku grup:

- 1) do 5 sztuk - co najmniej 2,41 m;
- 2) powyżej 5 sztuk - co najmniej 2,81 m.

Kojec, w którym utrzymuje się lochy i loszki w tygodniu poprzedzającym przewidywany termin ich proszenia, zaopatruje się w materiał umożliwiający budowę gniazda, chyba że nie jest to możliwe ze względu na stosowany w gospodarstwie system odprowadzania gnojowicy. Powierzchnia kojca do proszenia powinna umożliwiać proszenie naturalne lub zapewniać osobie obsługującej dostęp do zwierzęcia. Kojec buduje się w sposób zapewniający prosiętom swobodny dostęp do karmiącej lochy. Należy zapewnić, w przypadku utrzymywania loch z prosiętami, aby kojec wyposażony był w przegrodę zapobiegającą przygnieceniu prosiąt przez lochę oraz aby w kojcu wydzielona była część całej podłogi, wystarczającej, aby zwierzęta mogły odpoczywać wspólnie w tym samym czasie, trwałej albo pokrytej matą, albo wyściełanej słomą lub innym odpowiednim materiałem.

Świnie karmi się co najmniej raz dziennie, a jeżeli utrzymuje się je grupowo - zapewnia się im dostęp do paszy w tym samym czasie. Świnom powyżej 2. tygodnia życia, zapewnia się stały dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody. Lochom w okresie między odsadzeniem prosiąt a okresem okołoporodowym i loszkom zapewnia się wystarczającą ilość pokarmu wysokoenergetycznego oraz pokarmu objętościowego lub wysokowłóknistego.

3. Przestrzeganie norm ochrony wszystkich zwierząt gospodarskich

Utrzymujący zwierzęta gospodarskie zobowiązany jest prowadzić i przechowywać, przez okres 5 lat, dokumentację weterynaryjną, dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych oraz padłych zwierząt (książka leczenia, ewidencja leczenia). Każdy, kto utrzymuje zwierzęta gospodarskie jest zobowiązany do zapewnienia im opieki i właściwych warunków bytowania, uwzględniając minimalne normy powierzchni w zależności od systemów utrzymywania, gatunku, wieku i stanu fizjologicznego zwierząt. Warunki chowu lub hodowli zwierząt nie mogą powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień. Należy przestrzegać zakazu używania do przepędzania zwierząt przedmiotów lub narzędzi, które mogą spowodować ich okaleczenie.

Rolników, którzy posiadają zwierzęta gospodarskie obowiązują poniższe wymogi:

- zwierzęta utrzymuje je się w warunkach nieszkodliwych dla ich zdrowia oraz niepowodujących urazów, uszkodzeń ciała lub cierpień oraz zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia. Nie wolno okaleczać zwierząt, zadawać bólu lub cierpień. Zwierzęta powinny być pod opieką wystarczającej liczby personelu posiadającego odpowiednie umiejętności, wiedzę i kompetencje zawodowe. Zwierzęta dogląda się co najmniej raz dziennie,
- w celu umożliwienia kontroli pomieszczeń, w których utrzymuje się zwierzęta i doglądania umieszczonych w nich zwierząt o każdej porze pomieszczenia wyposaża się w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne,
- chore lub ranne zwierzęta niezwłocznie otacza się opieką, a w razie potrzeby izoluje oraz niezwłocznie zasięga porady lekarza weterynarii. Jeżeli wymaga tego stan zdrowia zwierzęcia, zwierzę to utrzymuje się na ściółce,
- zwierzętom utrzymywanym w systemie otwartym zapewnia się możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi,
- pomieszczenia, w których utrzymuje się zwierzęta i ich wyposażenie oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt wykonuje się z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania,
- w pomieszczeniach, w których utrzymuje się zwierzęta, obieg powietrza, stopień zapylenia, temperaturę, względną wilgotność powietrza i stężenie gazów utrzymuje się na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt,

- w przypadku wyposażenia pomieszczeń w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji system ten łączy się z systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego oraz systemem wentylacji awaryjnej. System alarmowy powinien być regularnie testowany,
- pomieszczenia, w których utrzymuje się zwierzęta oświetla się przystosowanym dla danego gatunku zwierząt światłem sztucznym (zapewniając odpowiednią przerwę od tego oświetlenia) lub zapewnia się dostęp światła naturalnego,
- zwierzęta karmi się paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego oraz w taki sposób i taką paszą, aby nie spowodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień,
- zwierzętom należy zapewnić dostęp do odpowiedniej ilości wody lub w inny sposób zaspokoić ich zapotrzebowanie na płyny. Świnie karmi się co najmniej raz dziennie, a jeżeli utrzymuje się je grupowo - zapewnia się im dostęp do paszy w tym samym czasie. Bydło, w tym cielęta, konie, owce, kozy, króliki, szynszyle, nutrie karmi się co najmniej dwa razy dziennie. W przypadku utrzymywania cieląt grupowo, gdy nie żywi się ich do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych, każdemu cielęciu zapewnia się dostęp do paszy w tym samym czasie. Kury nioski, jelenie, daniiele, indyki, gęsi, kaczki, strusie, przepiórki, perlice, lisy polarne, lisy pospolite, jenoty, norki i tchórze karmi się co najmniej raz dziennie. Kurczętom brojlerom zapewnia się stały dostęp do paszy albo ich karmienie przeprowadza się w okresach oświetlenia, a w przypadku kurcząt przeznaczonych do uboju ostatnie karmienie przeprowadza się nie później niż na 12 godzin przed ich ubojem,
- wyposażenie i sprzęt przeznaczone do karmienia i pojenia zwierząt umieszcza się w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody oraz ułatwić bezkonfliktowy dostęp tych zwierząt do paszy i wody. Wyposażenie i sprzęt sprawdza się co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwa.